

МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ “НАСИЛЛЯ” В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Кішко О. В.

Ужгородський національний університет, кафедра англійської філології

Основним завданням даного дослідження є вичленування конститuentів лексико-семантичних парадигм, якими виражається поняття “насилля” в системі мови. Ми поділяємо точку зору Арнольд І. В. [Арнольд 1979: с. 10], яка стверджує, що для виділення лексико-семантичних груп мовних одиниць необхідно виявити загальні інтегральні, категоріальні семи, навність яких у слові дозволяє віднести його до тієї чи іншої лексико-семантичної парадигми, оскільки завдання вивчення парадигматичних відношень між елементами лексико-семантичних об’єднань мовних одиниць полягає в тому, щоб встановити ту загальну семантичну ознаку, згідно з якою лексико-семантична група слів або об’єднується, або диференціюється в кожній окремій лексичній системі та в системі мови. Критерій об’єднання слів в одну лексико-семантичну групу можуть бути різними [Кузнецова 1963: с. 45]:

1/слова, що мають одне узагальнююче слово /квітка-для різних назв квітів, дерево-для різних порід дерев тощо/;

2/слова, що створюють так звані синонімічні ряди;

3/лексико-семантичні групи слів, що формуються навколо слова-домінанти. В таких групах члени їх об’єднуються на основі загального поняття /емоції, дієслова руху, або як в нашому випадку “насилля”/.

Розглянемо лексико-семантичну групу “насилля” і зробимо спробу довести, що між елементами цієї групи існують безпосередні та спосередковані семантичні зв’язки.

За матеріалом Великого Оксфордського словника [The Oxford Dictionary] ми дістанемо такий набір семантичних компонентів [Уфимцева 1968: с. 45] “насилля” *violence-severity, intensity, force*. Подивимось, у якому відношенні до семантичних компонентів слова слова “*violence*” знаходяться слова, що називають ці компоненти. Для цього нам потрібно показати, з яких семантичних компонентів складаються значення цих слів. За словником А. Горнбі [Hornby 1982], “*severity*” тлумачиться як 1/*sternness, violence, intensity*; 2/*brutal force* або *brutality* /для зручності/ має компоненти *cruelty* та *savagery*.

Додаємо до нашої групи нові елементи: *cruelty* та *savagery*. Тлумачним словником А. Горнбі засвідчені такі значення *cruelty*: 1/*readiness to give pain or cause suffering to others; cruel nature*.

Якщо ми зіставимо семантичні компоненти згаданих елементів групи, то не виявимо спільних, але дальший аналіз інших лексичних одиниць переконає нас у протилежному. Перейдемо до *savagery*, яке у словнику має такі тлумачення: *the state of being savage, fierceness, cruelty, barbarity*. Додаємо

елементи *barbarity* та *fierceness*. *Barbarity* має компоненти *savage cruelty*; *brutality*, *fierceness-violence*, *intensity*. На перший погляд елементи групи, що аналізується, мають не багато спільних семантичних компонентів. Так, *violence*, *severity*, *fierceness* мають спільний компонент *intensity*; *violence*, *brutality-brutality*; у *brutality*, *savagery*, *barbarity* – спільний компонент *cruelty*. Зіставлення семантичних компонентів /СК/ названих лексичних одиниць можемо продемонструвати на матриці, яка складалась за методикою В. Г. Вілюман [Вілюман 1970: с. 56]:

Слово СК	violence	seve- rity	fier- cenes s	brutality	intensity	Cruelt y	savagery	Barbarity
Violence		+		+	+			
Severity	+				+			
Fierceness	+				+			
Brutality						+	+	
Intensity								
Cruelty								
Savagery			+			+		+
Barbarity				+		+	+	

Навіть у такому вигляді матриці ми можемо побачити, що словники А. Горнбі та Великий Оксфордський словник, на основі яких вона складалась, містять в собі імпліцитні дані про семантичні зв'язки слів, які ми виявили за допомогою матриці. Дійсно, якщо слово *violence* тлумачиться через *brutality*, то очевидно *brutality* семантично зв'язане з *violence*. Цей семантичний зв'язок, який ми одержали методом дедукції, позначимо /+/. Якщо *fierceness* має компонент *violence*, то логічно припустити також і зворотний зв'язок *violence-fierceness*. Слова *brutality*, *savagery*, *barbarity* мають спільний семантичний компонент-*cruelty*; закономірно робимо висновок про зв'язок *cruelty* згаданих вище слів. *Violence*, *severity*, *fierceness* тлумачаться в словниках через *intensity*. З матриці може бути виведений і зворотний зв'язок.

Ще раз побудуємо матрицю семантичних компонентів 8 слів з усіма доповненнями:

Слово СК	violence	seve- rity	fier- cenes s	brutality	intensity	Cruelt y	savagery	Barbarity
Violence		+	/+/ s	+	+			
Severity	+				+			
Fierceness	+				+		/+/ s	
Brutality	/+/ s					+	+	/+/ s
Intensity	/+/ s	/+/ s	/+/ s					
Cruelty				/+/ s			/+/ s	/+/ s

Savagery			+	/+/ +		+		+
Barbarity				+		+	+	
	4	2	3	4	3	3	4	3

Матриця дозволяє нам виявити та порівняти семантичні зв'язки між словами, що представлені в ній у будь-яких комбінаціях цих слів. З матриці видно, що семантичні зв'язки можуть бути безпосередніми та опосередкованими. Безпосередні семантичні зв'язки спостерігаються в тих випадках, коли в парі слів одне з них може бути компонентом значення другого члена пари, або якщо ці два слова в одному із своїх значень можуть тлумачитись одне через інше як наприклад *violence* – *severity*. Опосередкований семантичний зв'язок між словами наявний в тих випадках, коли два слова одне одного не пояснюють, але їх загальний семантичний компонент названо третім словом як наприклад *violence*, *severity*, *fierceness* мають загальний компонент *intensity*. З матриці видно, що опосередковані семантичні зв'язки можуть бути двох видів. Перший-коли два чи більше слів мають один або декілька спільних семантичних компонентів, наприклад *violence*, *severity*, *fierceness* об'єднуються семантичним компонентом *intensity*. Такий зв'язок назвемо експліцитно-опосередкованим. Другий вид спостерігається тоді, коли у двох слів немає спільних компонентів значення і вони зближуються лише на основі того, що семантична спільність є у тих слів, які тлумачать їх. *Violence* і *cruelty*, наприклад, не мають спільних семантичних компонентів, але *violence* тлумачиться через *brutality*, а *brutality* – через *cruelty*. Такий зв'язок назвемо двічі експліцитно-опосередкованим. Таким чином ми довели наявність семантичних зв'язків між елементами досліджуваної групи. Ми можемо зробити висновок про те що в системі мови поняття *violence* –насилля, насильство має три форми лексичного вираження: 1/експліцитно-безпосередню; 2/експліцитно-опосередковану; 3/двічі експліцитно-опосередковану або імпліцитну.

Наступний етап нашого дослідження-виявлення форм лексичного вираження поняття насилля в українській мові. Словник української мови дає такі тлумачення елементів групи:*насилля*, *насилство*-означає застосування фізичної сили до кого-небудь чи для досягнення чого-небудь;*брутальність*-грубість, жорстокість;*жорстокість*-суворість, різкість, лютість, сила;*суворість*-твердість, непохитність, жорстокість; *дикунство*-жорстокість, варварство, аморальність; *варварство*-жорстокість, лютість у поведінці;*лютість*-безжалісність, жорстокість, нещадність.

Слово СК	насил- ля	сила	сувор ість	жорсто- кість	бруталь- ність	Варва -рство	дикун- ство	Лютість
Насилля		+						
Сила								
Суворість				+				
Жорстокість		+	+					+
Брутальність				+				

Варварство				+				+
Дикунство				+		+		
Лютість				+				

Розглянемо семантичні зв'язки між словами, виявлені за допомогою матриці. Якщо *насилля* тлумачиться через *сила*, то очевидно, *сила* семантично зв'язане зі словом *насилля*. Цей семантичний зв'язок, одержаний методом дедукції, позначимо /+/. Якщо *жорстокість* має компонент *сила*, то логічно допустити і зворотній зв'язок- *сила-жорстокість*. Слова *брутальність*, *варварство*, *дикунство*, *лютість* мають спільний семантичний компонент *жорстокість*, закономірно робимо висновок про зв'язок слова *жорстокість* із наведеними словами.

Знову складаємо матрицю семантичних компонентів з усіма доповненнями:

Слово СК	насил- ля	сила	суво- рість	жорсто- кість	бруталь- ність	Варва- рство	дикун- ство	Лютість
Насилля		+						
Сила	/+/ /			/+/ /				
Суворість				+				
Жорстокість		+	+		/+/ /	/+/ /	/+/ /	+
Брутальність				+				
Варварство				+			/+/ /	+
Дикунство				+		+		
Лютість				+		/+/ /		
	1	2	1	6	1	3	2	2

Безпосередні семантичні зв'язки в даному випадку знаходимо в парах “*насилля-сила*”, “*жорстокість-сила*”, “*суворість-жорстокість*”, “*жорстокість-брутальність*”, “*варварство-жорстокість*”, “*дикунство-жорстокість*”. Експліцитно-опосередкований семантичний зв'язок наявний між елементами “*насилля-жорстокість*”, хоч вони одного не пояснюють, але мають спільний семантичний компонент-“*сила*”. В англійській мові між цими двома компонентами існує двічі експліцитно-опосередкований, або так званий імпліцитний зв'язок.

Про двічі експліцитно-опосередковані або імпліцитні зв'язки в цьому разі можна говорити, порівнюючи слова *насилля-брутальність*, *варварство*, *дикунство*, *лютість*. Вони не мають спільних семантичних компонентів, але згадані вище елементи тлумачаться через *жорстокість*, а *жорстокість* і *насилля* мають спільний семантичний компонент-*сила*. Отже, логічно впливає наявність зв'язку між *насилля-брутальність*, *варварство*, *дикунство*, *лютість*.

Таким самим чином доводимо імпліцитний зв'язок між “*суворість*”-*насилля*”. “*Суворість*” тлумачиться через “*Жорстокість*”, а “*жорстокість*” і “*насилля*” мають спільний семантичний компонент “*сила*”.

Таким чином, в українській мові лінгвістична реалізація поняття “*насилля*”, як і в англійській мові, має три форми: 1/експліцитно-безпосередню,

що здійснюється такими елементами: *насилля, насильство, сила*; 2/ експліцитно-опосередковану з елементами реалізації “*жорстокість*” та 3/ двічі експліцитно-опосередковану або імпліцитну, що здійснюється елементами “*варварство*”, “*дикунство*”, “*брутальність*”, “*жорстокість*”, “*суворість*”.

Література

1. Арнольд И. В. Потенциальные и скрытые семы и их актуализация в английском художественном тексте // ИЯШ. 1979. - №5 с. 10-14.
2. Вилюман В. Г. Английская синонимика. -М. ,1970.
3. Кузнецова А. И. Понятие семантической системы языка и методы ее исследования. -М. ,1963,-53.
4. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка. -М. ,1968.
5. Українсько-англійський словник. -К. ,1962.
6. Словник української мови: в II т. -К. ,1980.
7. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. A. S. Hornby. Oxford University Press. Oxford Russian Language Publishers. -Moscow,1982.
8. The Oxford English Dictionary. Oxford University Press,1961,XII vol.

Кішко Ольга Вікторівна
Ужгородський національний університет
Старший викладач кафедри англійської філології факультету романо-
германської філології.
88000 Закарпатська область м. Ужгород вул. Годинки, 8, кв. 47.
Телефон:5-30-20 (д.), e-mail:patronat@lol. uzhgorod. ua;fax-61-68-24/